

Kiegészítések a nyitraszerdahelyi Zerdahelyi család történetéhez és genealógiájához

A történelmi Magyarországon valamikor három Szerdahelyi nevű családot ismerünk. Azonban a nyitraszerdahelyi, a Zala megyei és az Erdélyben élt azonos nevű famíliáknak soha nem volt közük egymáshoz, nevük egyezése csupán véletlen.

Az itt tárgyalt Zerdahelyi családtagok, őseik és utódaik a nevüket mindig és következetesen ebben a formában használták. A név elején álló Z csak helyesírási, hagyományelvi örökség és ragaszkodás, mert a kiejtése sz hanggal történt. Azonban legkorábbi adataik dokumentumokban történt rögzítésekor hazánkban a szabályozatlan helyesírás miatt az sz hangot vagy latinus formában s-sel, vagy az azt helyettesítő z-vel tudták jelölni. Csupán néhány esetben olvashatjuk sz betűvel, ami a 18–19. századi oklevélátíróknak köszönhető.

A család történetével kapcsolatosan nagyon sok kérdés merült föl már a 19. században, sőt előtte és napjainkban is. Nagy Iván¹ hatalmas és mindenre kiterjedő munkájában ezzel kapcsolatosan szinte mindet fölteszi (néha körülírja vagy óvatosan megkerüli), oldalakat szán a pontosításokra hiteles okmányok fölhasználásával, azonban ezekre feleletet nem mindenütt tud adni. Bizonyára nem kapott a család még akkor élő tagjaitól, a közeli és távoli leányági rokonaiktól kiegészítéseket, adatokat, mert felhasználta volna őket a közel hét oldalon. Nem ismerhette a család levéltárából közölt későbbi dokumentumokat sem, mivel azok 1890-ben² jelentek meg nyomtatásban, valamint az interneten közölt levéltári adatokat sem.³

A korábban említett kérdések közül néhányat szeretnénk megismertetni az olvasóval, hogy lássa, mennyire érdekes e család évszázadokkal ezelőtti élete, életmódjának számunkra néha indokolatlan váltásai. A kérdéseinkbe egyúttal belefogalmazzuk nagyon röviden ezen eseményeket, mivel azokat részletesen olvashatják a Nagy-féle kötet megfelelő lapjain vagy az interneten.

A család korábbi nevének említése nem Zerdahelyi, hanem Bikchei volt. Ugyanis 1419 előtt a Fejér megyei Bicske és környékén élt, birtokolt e kiterjedt népességű familia. A Zerdahelyi család levéltárában található egy 1350-ben kelt okirat, amelyben szerepel egy Bykchei Péter bán és nővére, Katalin asszony,⁴ azonban nem biztos, hogy az

1 Nagy Iván: *Magyarország családai czímerekkel és nemzedékrendi táblákkal XII*. Pest, 1865, 354–360. p.

2 Szerémi (a keresztnév hiányzik): *A Szerdahelyi család levéltárából*. Történelmi Társulat, 1890, 539–550. p.

3 [https://archives.hungaricana.hu/en/charters/search/results/?list=eyJxdWVyeSI6ICJXSkvMPSHcllplcmRhaGVseWkgY3NhbFh1MDBiMWQgKFEgMjc5KVwiKSJ9](https://archives.hungaricana.hu/en/charters/search/results/?list=eyJxdWVyeSI6ICJXSkvMPSHcllplcmRhaGVseWkgY3NhbFh1MDBiMWQgKFEgMjc5KVwiKSJ9&page=1&per_page=50)

4 <https://archives.hungaricana.hu/en/charters/43828/?list=eyJxdWVyeSI6ICJXSkvMPSHcllplcmRhaGVseWkgY3NhbFh1MDBiMWQgKFEgMjc5KVwiKSJ9>

ő őseikre vonatkozik ezen fennmaradt írás. A mai Bicske város nevének első említése 1270/1279-ben még szintén Bykche, amely az 1256-ban említett Bycchey nemzetség-névből származik.⁵ A névalakban egy, a régi magyar nyelvben előforduló hangtani jelenséggel van dolgunk, amelyben a *k* és a *cs* hangok között hangátvetés (metatézis) történt.⁶ Nagy Iván azt írja róluk, hogy: „A család törzse István de Bichke... 1419-ben csere adományban kapta Nyitra megyében Zerdahelyt, a családi stb. jószágokkal.” A család ezek után vette föl a Zerdahelyi nevet. Azt azonban nem említi, hogy mely családdal/családokkal történt ez a birtokcsere, s azt sem, hogy annak mi volt az oka, hogy a Bikcseiek egy északabbra lévő, viszonylag távoli megyébe telepedtek át. Sajnos a megmaradt Családi levéltárunk iratai sem adnak erre választ számunkra. Azonban feltételezzük, hogy már korábban is kellett rendelkezniük valamiféle rokoni vagy családi kötelékkel az új lakóhelyükön, ha viszonylag gyorsan be tudtak rendezkedni, alkalmazkodni, az ottani szokásokat felvenni, és kiépíteni a kapcsolatokat az ott élő nemesi családokkal. Ez utóbbit épp a beházasodási körök bizonyítja a legjobban (Pogrányi, Családi, Gyepes~Gyöpös családok stb.).

A másik hasonlóan megválaszolatlan kérdés mind a mai napig a Somogy megyei birtokaikkal kapcsolatos. Ugyanis e vármegyében nyolc-tíz területen voltak falvaik, szőlők, kúriák, amelyeket nem tudni, hogy kiknek és miért adtak el. Csupán e birtokrészek körüli pereskedésekre, egyezségekre, igazságtalan elfoglalásokra, elzalogosításra utalnak Nagy Iván sorai. 1500 körül a Somogy megyei javakról az adatok megszakadnak. Nem tudjuk, hogy pontosan kik lettek az új birtokosok, pedig olyan, ma is ismert települések vannak köztük, mint Zákány, Gyékényes, amelyek 1489-ben még Zerdahelyi István tulajdonában voltak. 1476-ban pedig még a „Szerdahelyi Imrefiak bírták zálogban” a régi kastélyt Zákányban – a falu története szerint. Az interneten felsorolt birtokosváltások eléggé követhetetlenek.⁷ Az is kérdés, hogy Nyitra megyéből hogyan tudták ezeket igazgatni, az adót, a terményt beszedni, és elszállíttatni Somogyból Szerdahelyre. Az 1419-es elköltözésük után ugyanis majd száz évig még övéik voltak az említett falvak, illetve azok bizonyos részei.

A harmadik megválaszolatlan kérdés az, hogy amennyiben a 15. század elején települtek át (Nyitra)Szerdahelyre, akkor hogyan lehetséges az, hogy a családi levéltárunkban 1274-től található „egy” Zerdahelyi családdal kapcsolatos dokumentumok. Ezeket nem tudjuk pontosan összefüggésbe hozni a címben említett családdal több oknál fogva sem. Ugyanis a fennmaradt okiratok mind latin nyelvűek, amelyekben az említett férfiak „de Zerdahel” utótaggal szerepelnek a keresztnévük után. A 13–14. században ezek bizonyára nem családnevek voltak, csupán az illetők lakhelyét/birtokhelyét jelölhették. Valószínűleg csupán a véletlen névegyezés miatt kerültek ezen dokumentumok a család levéltárába. (Talán a legfigyelemreméltóbb adat az, amely 1368.

5 Kiss Lajos: *Földrajzi nevek etimológiai szótára I.* Budapest, Akadémiai Kiadó, 1988, 211–212. p.

6 A két hang helyet cserélt, részben ejtéskönnyítés okából, részben az analógia miatt. Ilyen szavaink például: fekcse>fecske, kekcse>kecske, szökcse>szöcske stb.

7 Új birtokosként több család neve is számításba jöhet: Dombai, Zákányi, Marczali, Báthori stb.

április 26-ára keltezett. Ebben írják le, hogy a Szent György-templom kegyurai a Zerdahelyiek, s a család tagjain kívül, az ő hozzájárulásuk nélkül oda másokat nem temethetnek.)

1419. április 20-án a nyitrai káptalan jelentette az uralkodónak, hogy Szerdahely várába és a hozzá tartozó birtokokba ellentmondás nélkül beiktatták Bikche-i *Lászlót*, *Pált* és *Pétert*. Az oklevél magyar tartalmi kivonata (regesta) szerint: *László, János, Pál, Jakab* és *Péter*.⁸ Tehát a család ekkor telepedett le Nyitra vármegyében, s még a régi családnevükön említik őket. Ebből tudhatjuk meg a legelsőként leírt öt ősük nevét.

Számomra a fentén kívül az első biztos adat, amelyet felleltem velük kapcsolatban, 1437-ből keltezett (lásd: pár sorral lejjebb). Tehát körülbelül húsz évvel későbbi, mint ahogy az áttelepülésük megtörtént.

A továbbiakban a Zerdahelyi családdal kapcsolatos, a címben megadott kiegészítéseimet a már említett Nagy Iván-féle genealógiához a következő dokumentumok alapján kívánom megtenni és bemutatni:

A Zerdahelyi család levéltára⁹ 1248–1525-ig; a már idézett Történelmi Tárból Zerdahelyi Mihály kiadási feljegyzései (évszám nélkül); a Zerdahelyiek közötti pereskedés jegyzőkönyve (1599); Zerdahelyi János végrendelete (1604) és Zerdahelyi Mihály végrendelete 1615-ből.

A továbbiakban igyekszem időrendben bemutatni és felsorolni a család egyes említett tagjait, s ha lehet, akkor azokat beilleszteni a közölt családfába. Az említettek nevénél egy-egy leírt eseményt röviden ismertetni, amennyiben erre találtam utalást. (Néhány évszámnál az újonnan megjelent keresztnév miatt az ismétlődéseket nem lehetett elkerülnöm. A Zerdahelyi családnevet a továbbiakban Z-vel, vagy ha néha úgy írták át, akkor Sz-szel rövidítem.)

1437: Zerdahelyi (ez a származási hely jelölése) Literatus György felesége *Ilona* asszony. Ez az *Ilona* a néhai Zerdahelyi *Tamás* fiának, *Mihálynak* és *Zsuzsanna* nevű feleségének a leánya. (Zsuzsanna Zentandrás-i Orros Jakab lánya volt.) A pozsonyi káptalan által kiállított oklevélben fiaik: *László, Mihály, Péter* és *Pál*, leányaik pedig *Ilona* és *Zsuzsanna*.

1448: Néhai Z. *László* édestestvérének, *Jakabnak* a fiai *László* és *János*. Nekik családi nézeteltérésük volt Z. *Péter, János*, valamint ez utóbbinak *Benedek* és *más nevű* fiai között. (A más nevűnél nincs felsorolás. Ezek szerint Jánosnak már felnőtt korú fiai voltak. Talán *Tamás, László* és *Jakab* testvérek lehettek.

1462: Sz. *Farkas János* (kettős keresztnév) maga, felesége, testvére s ennek fiai nevében tiltakozott, mert Sz. *Mihály* egyes birtokait elfoglalta (kár, hogy a személyek nevét nem pontosították az írásban).

Ugyanebben az évben Z. *Farcas dictus János*, szülei és fia, *Ágoston* tiltakoznak, mivel Z. *Mihály* a birtokon várat épített, s az ő birtokrészeit is hozzácsatolta.

8 <http://regesta.mi.btk.mta.hu/A-1%20A%20Magyar%20országos%20Levéltárban%20őrzött%20iratokról%20készült%20regeszták/A-I-10%20Diplomatikai%20Levéltár/Zerdahelyi/index.html#regeszta-398291-A-I-10%200000%208186.jpg>

9 https://archives.hungaricana.hu/en/charters/search/results/?list=eyJxdWVyeSI6ICJXSkVMPShclplcmRhaGVseWkgY3NhbFxlMDBIMWQgKFEgMjc5KVwiKSJ9&page=1&per_page=50

Problémás a vár építésének a kérdése. Ugyanis egyrészt már 1419-ben is történt róla említés, másrészt pedig csak később kaptak erre engedélyt (lásd pár sorral lejjebb!). Elképzelhető, hogy inkább a régi kúria megerősítéséről, átalakításáról van itt szó. Különbösen Mihály hasonlóan agresszív viselkedésével később is találkozunk.

1465: Valószínűleg a korábban említett László neve itt újra olvasható.

Szintén ezen évben Mátyás király megengedi Z. Mihály és *Frank(o)* testvéreknek, hogy Szerdahelyen az eddigi „castellum” helyett falakkal, árokkal és egyéb módon megerősített várat építhetnek. Frankó nevével csak ebben az évben találkozunk. Ezen vár később is szerepel a család történetében mint vita tárgya. A falu- és családtörténet szerint a Podmaniczky fivérek rohamozták meg a kúriáikat, ezért kérik védekezésül egy komolyabb vár építésének lehetőségét. Állítólag azonban ekkor csupán egy torony készült el belőle.

1466, 1469 és 1472: Az első évben Sz. János, a másodikban Sz. Jakab fiai, László és János, a harmadikban Sz. Farkas László és János pereskednek Mihály és *Imre* újabb hatalmaskodása és területfoglalása ellen.

1478: Az ekkor íródott oklevélből tudjuk meg, hogy Mihály feleségének a neve *Margit* asszony.

1499: Mihály ekkor már nem élt, mivel a feleségét, Margitot mint özvegyet említik. Ebben az évben olvashatjuk a fiuk, *Tóbiás* nevét először az okiratokban.

Az 1500. évtől megszorodnak a Zerdahelyi családdal kapcsolatosan fennmaradt nevek, adatok, évszámok, viselt tisztségeik leírásai. Ebből következik, hogy a nők (feleségek, lányok) nevét is mindinkább rögzítették, pontosították a férfiaké mellett. A házasságok révén olyan, főként Nyitra megyei vagy az ahhoz közeleső Bars megyei nemes családok is bekerülnek a további leírásunkba, mint: Családi, aszúpataki Hencz, Germendy, s ilyenkor néhány szóval kiegészítjük a Zerdahelyi családtörténetet.

1504: Sz. *Benedek* Nyitra várnagya lesz, aki egyúttal a megye alispáni tisztét is ellátja. A genealógusok tőle vezetik le „biztosan” a továbbiakban a Zerdahelyi család nemzedékrendjét.

Ugyanebben az évben említik *Tóbiást* először mint nős embert. A felesége Családi (Chaladi) Péter özvegye, *Ilona* asszony. (Nagy Iván III. kötetében a hölgy neve: „Germendy Eleonóra, ki utóbb Z. *Tóbiásnő*” – valószínűleg itt *Tóbiás* második házasságáról van már szó.) A Családi/y család a Szerdahellyel szomszédos faluról, Családkáról¹⁰ vette a nevét, amelynek egy része a Zerdahelyiek birtoka volt. A férj, *Tóbiás* nevét nem jelenítik meg a nemzedékrendi táblák.

1514: Sz. I. György felesége Családi Péter leánya, *Anna*. (Első említés: 1508.) Ezzel a házassággal tovább nő a két, már rokon família közti kapcsolat.

1521–22: Sz. *Benedek* fiait olvashatjuk két oklevélben: *Pál*, *Péter*, *Márton*,¹¹ s az előbb írt György. (*Péter* és *Márton* nevével más családi forrásokban nem találkozunk.)

¹⁰ Családka (régén Család) falucska Nyitraszerdahelytől délre. Szlovák neve: Čeladince. Kiss: i. m. I., 303. p.

¹¹ 1563: Z. *Márton* felesége Újfalu Káta.

1524: Családi Ferenc leánya, Dorottya, aszúpataki Hencz Benedek özvegye. (Második férje: Kis-Köröskényi Mihály.) Talán ő az a *Dorkó* asszony, akiről majd a későbbiekben a második végrendeletben lesz szó, tőle is örökölték a halála után a Zerdahelyiek. A bizonytalanságot az okozza, hogy ott viszont Zerdahelyi Dorkó néven szerepel. Ilyen nevű hölgy azonban nincs a családfán, lehetséges, hogy a név előtagja csupán a lakhelyét jelölte meg, nem a valódi családnevét.

Ugyanezen évben kelt okmányból ismerjük meg Z. György és Családi Anna akkor élt gyermekeinek a nevét is: *András* és *Erzsébet*.

Ezennel megszakadnak a család levéltárából közölt okiratok. Név szerint ez idáig nem szerepeltek a Nagy Iván-féle kötetben szereplő következő utódok Benedek gyermekei közül: Sebestyén, Margit és Bora.

A következő személyek, adatok, események már a Történelmi Tárban közölt közleményekből bővítik tovább a család történetét. Időben nagyot ugrunk előre, **1599**-re. Addigra az eddig említett személyek nagy része elhunyt, gyermekeik, unokáik következnek a sorban, s a körülbelül háromgenerációnyi hiányt nem lehetséges sem évszámokkal, sem a családfán végigvezetni, kiegészíteni.

Nyitrán kelt 1599. szeptember 10-én egy pereskedési jegyzőkönyv,¹² amelyben a család egyes érintett tagjai szerepelnek. A per valódi oka nem derül ki a dokumentumból. Újra egy *Mihály* nevű családtag ellen protestál a rokon *András* és fia, *Tóbiás*, aki nemrég érkezett haza Erdélyországból. Ez a *Tóbiás* valószínűleg az 1504-ben már említett *Tóbiás* unokája vagy unokaöccse lehetett. Van egy bátyja, *Ferenc*, aki ekkor Erdélyben tartózkodott. Különbözően a családból négy fő katonáskodott Erdélyben. A már előzőleg említett két fivéren kívül *János* öccse, *György*, valamint *Mihály* öccse, szintén *György*. (Apró érdekesség, hogy a jegyzőkönyvbe bekerült az akkori szerdahelyi pap neve is: Paulus Saffarowicz.)

A következő közölt dokumentum Zerdahelyi *János* végrendelete, amely **1604.** november 7-én íródott.¹³ Ebből néhány újabb családtaggal bővíthetjük az eddigieket. Több alkalommal említi egy nagyon közeli, kedvelt rokonát, „szegény Sz. *István* uram”-at, aki a jelzőből ítélve már elhalálozott. Az évszámok alapján úgy jön ki, hogy I. György és Családi Anna egyik fiatalabb fia lehetett, bár Nagy Ivánnál ennek nem lenni a nyomát, mint ahogy *János*nak sem. Aggódva szól *István* még hajadon lányainak további sorsáról, sajnos nevek nélkül. Az idősebb *Tóbiást* is elhaltként írja le. *János* második felesége¹⁴ a már elhunyt *Jókúthy Miklós* lánya volt, aki ekkor már szintén nem élt, csupán az anyósa. Ők Komárom megyei birtokosok voltak. Egy öccséről ír, a feljebb már említett *Gyögyről*, aki „Erdélyben elveszett”. Lánytestvéreit úgy említi, hogy húgaim, kik közül csak egyet nevez meg. Z. *Zsuzsanna*¹⁵ Zékel (Székely) *Ádám* felesége volt, s nekik volt egy „fiacskájuk”. Végrendeletében a többi rokonát egy szóval sem említi, ezért további kapcsolatokat nem tudunk kiépíteni. A testamentumának tanúi (12 fő) között viszont

12 Szerémi: i. m., 543. p.

13 Szerémi: i. m., 541. p.

14 Első felesége Nyáry Lajos testvére volt, ugyanis a sógorát említi a testamentumban.

15 Zsuzsanna második férje Vásáry Ferenc volt.

szerepel három távoli rokon is: Johannes Elefánty senior, Laurentius Elefánty és Johannes Elefánty junior. A már korábban említett Z. Ferenc fiának, Andrásnak volt a felesége *Elefánty Ilona*,¹⁶ kinek a családja Kálmán király¹⁷ idejétől számít Nyitra megyei birtokosnak. Egy nagyon távoli rokona olvasható még a szövegben: Pogrányi János. A nagyapja lánytestvérének, Margitnak a férje Pogrányi Mihály volt, innen ered a rokoni kapcsolat. Z. János – s hasonlóan a család minden tagja – evangélikus vallású volt, ezért a végrendeletében megemlékezik a szerdahelyi prédikátorról is (név nélkül) mint örököséről.

A következő, családi levéltárban fennmaradt emlék Z. Mihálynak, Nyitra vármegye alispánjának (említés: 1589–1620) saját kezű **feljegyzéseit** tartalmazza arról, hogy családtagjai közül kiknek és milyen alkalommal adott bizonyos összegeket. Ez a memoriale (emlékeztető feljegyzés) keltezés nélküli, így újra nehézségbe ütközik az itt említett személyek családfára helyezése. Körülbelül négy-öt évet ölel föl, az egyes tételek alatt pontosan összesítve, hogy évente hány aranyforint és dénár értéket tesznek ki e tételek. Bevezetőjében azt írja, hogy mindezeket a bátyjának, Pálnak még az életében adta, majd annak halála után a feleségének és gyermekeinek. Ebben szerepelnek sokadalmak, azaz vásárok (Tapolcsány, Privigye), pozsonyi utazás, vásárlások (különböző ruhadarabok, anyagok, fűszerek stb.), valamint az unokahúga menyegzője, amelyre a ruhákat Bécsben vásárolta meg neki. Valószínűleg ez Pál halála után történhetett már, mert Mihály fizeti a szakácsokat, a hegedűsöket, a trombitásokat is. Pál feleségét Nagy-Váthy Katának¹⁸ hívták. Családja több megyében birtokolt: Vas, Komárom, Szatmár, Trencsén – nem tudjuk, hogy a feleség melyik ágból származott. A naplóból Pál négy gyermekének a nevét ismerjük meg. Szeretném ezeket abban az alakban felsorolni, ahogy Mihály nagybátyjuk említette őket: *Suska, Gyurkó, Andráskó* és a férjhez ment *Annók asszony*. Közülük csak kettő szerepel Nagy Iván kötetében, viszont ott olvashatunk egy Istvánról, aki biztosan nem Pál gyermeke volt, hisz Mihály írt volna róla.

Végül ugyanezen Z. Mihály végrendelete olvasható a Történelmi Tárból átírásban, ez **1615**-ben kelt. Nyitra vármegye viceispánja volt, s egyben nádori ítélmester. Testamentuma nagyon körülményesen van megfogalmazva, nehéz egymás mellé illeszteni időben és sorrendben a benne szereplő sok személynevet. Ráadásul minden férfi „uram, uram öcsém”, minden nő „húgom” köznévvvel van említve, ezáltal a rokoni kapcsolatok nem derülnek ki pontosan mindig a szövegből. Az alispán kétszer házasodott meg. Első felesége *Koronthály N.* a második pedig *Nyáry N.* volt (egyiknek sem tudjuk meg a keresztnévét.) Az első feleségének említi a fiútestvéreit (azaz a sógorait): István és Gábor¹⁹ – ez utóbbi az időben halálozhatott el, mert gyermekeit árvaként írja le. A második feleségének pedig csak az anyját ismerjük meg: Nyáry Magdolna asszony névalakban. Mihály nagyon sokszor ír egyetlen gyermekéről, *Mihókról*, akit mindvégig

16 Ilona apja: Elefánty Péter volt.

17 Kálmán (Könyves) 1095–1116.

18 Nagy I.: i. m., VIII., 1861, 95. p.

19 Nagy I.: i. m., VI., 1860, 372. p. A Nyáry családnál nem találni a kapcsolatot a Zerdahelyi családdal.

ebben a becézett névalakban említi. Szinte megható, hogy apaként, férfiemberként milyen aggodalommal gondoskodik Mihókról, annak további sorsáról és életéről. Azt kéri a tutoraitól, hogy fiát együtt taníttassák a már elhalt Pál bátyja András nevű fiával, tehát a két ifjú körülbelül azonos korú és még igen fiatal lehetett. Kéri, hogy halála után majd a szerdahelyi templomban temessék el a két felesége közé.

Nem szeretnénk eltérni a címben megadott témától, ezért nem soroljuk föl, hogy kik és mit örököltek tőle (birtokok, ékszerek, pénzösszegek, ruhaneműk stb.), csupán a családtagok és a rokonok nevére, azoknak a kapcsolataira figyelünk a továbbiakban. Bátyja a végakarát írásakor már nem élt, a felesége, akit Mihály „ángyomnak” (!) nevez, még nincs egy esztendeje, hogy szintén elhunyt. Egy öccsét említi, Györgyöt, aki „Erdélyben elvesze” – a szókapcsolat többször előfordul a dokumentumokban, már korábban is olvashattuk János testamentumában 1604-ben. Nem tudni biztosan, hogy egy avagy két különböző személyről van-e szó. Azonban az évszámok és a rokoni kapcsolatok alapján valószínűsíthetjük, hogy csupán véletlenül egyezett a két férfirokon neve. A következőkben a név szerint meg nem nevezett hűgairól szól. Először azokat emeljük ki, akik vér szerinti testvérei voltak. Ekkor még élt *Teorek Györgyne*²⁰ (Fruzsina). Három gyermekéről szól: Siga, N lány (később Mérey Jánosné) és a hajadon Treska. A másik hűg, *Symonj Jánosné* (Jusztina) már meghalt. Neki két árva gyermeke volt, egy fiú, a másikat csak „gyermekként” olvashatjuk, tehát sem a nemét, sem a nevét nem ismerjük meg. A Bars megyei Simonyi nevű sógorának megtudjuk a testvére nevét is a szövegből, mivel ő is örökölt. Ritka keresztnévet kapott, *Moyses*. (Az apjukat is Mózesnek hívták.) A harmadik hűg Zsuzsa volt, férje Vásárdy Ferenc. Bizonyára nem éltek már, mivel csupán a sógora rokonai közül említi kettőt is: *Vásárdy Mihályt, annak fiait és Györgyöt*.²¹ Kiemeli, hogy reájuk nem hagy semmit sem, mivel soha kedvét nem keresték, és nem hallgattak a szavára. E lánytestvéreinek, Zsuzsannának nem lehettek utódai, ugyanis nem tesz rá célzást sem.

Ezek után következzenek azok a „hűgai”, akik már távolabbi rokonok voltak, azonban bizonyára fiatalabbak voltak őnála, ha így említi a nevüket. Egyikük *„Leffánthy Imréné* (Elefánthy) hűgom asszony, akinek egy hajadon leánya van, Suska. A másikuk *Abaffy Györgyné*, neki szintén egy leánya van. A harmadik pedig *Uyffalussy Istvánné*, kinek szintén van gyermeke. Ez utóbbi családdal a Zerdahelyieknek régóta és többszörös volt a kapcsolatuk. *Márton*²² felesége Újfalussy Kata volt (1563), a később említendő unokaöcs Gábornak pedig Újfalussy Zsuzsa (1620 körüli adat). Bekerült a végrendeletbe egy Újfalussy András és János²³ is, viszont azt nem tudjuk meg, hogy az előzőkkel milyen kapcsolatban álltak.

20 Más források szerint 1550 körül Kereskényi Györgyné, aki az első férje lehetett. Ugyanis Köreskényi Farkasra – aki György testvére lehetett – örökségül készpénzt hagyott (a név írása változó).

21 A Vásárdy kihalt Nyitra megyei család.

22 Erről a Mártonról csak az Újfalussy család nemzedékrendjén olvashatunk. Nagy I.: i. m., XI. 1865, 379. p.

23 A nevek írása eltérő: Wjffalusy, Uyfalussy stb.

(Rokonai mellett felsorolja, hogy hű jobbágyai közül kiknek mit hagy örökül. Meg kell jegyezni, hogy velük szemben is nagyon bőkezű volt. Ki kell emelni, hogy tekintélyes összeggel támogatta a falu prédikátorát, iskolamesterét, s a templomot, amelynek évenkénti felújítására, építésére külön gondolt.)

Néhány személyt még bizonytalanabban sikerül elhelyeznünk a Zerdahelyi családban. Ezek közé tartozik az az *István*, akiről mindkét fiútestvér, János és Mihály is nagy tisztelettel emlékezik meg a végakaratóban. 1604-ben már nem élt, hiszen János, a kor szokásának megfelelően, „szegény” jelzővel illeti. Vélhetően a nagybátyjuk lehetett, hisz két gyermekéről is megemlékeznek: *István* és *Gábor*. Épp ez utóbbiból lehet kiszámítani, hogy náluk idősebb lehetett, hisz *Gábor* „uram öcsém”-ként olvasható. *Gábor* unokatestvérüknek is él egy ifjabb *Gábor* nevű fia, akinek már több gyermeke van.²⁴ Ez az *István* és leszármazottai sehol nem találhatóak a családfán, s az *István* név gyakorisága miatt néha még azt is nehéz eldönteni, hogy melyik személyről esik szó. (Az biztos, hogy nem az 1489-ben Somogyban birtokolt *Istvánról* van szó, hisz az már nagyon rég elhalálozhatott.) A másik bizonytalan, de közeli rokon a korábban is említett Zerdahelyi *Dorkó* asszony, akitől földeket örököltek. Mindezt Mihály Gyurkó nevű ispánjára hagyta.²⁵

A Zerdahelyi család nemzedékrendi tábláját az itt felsorolt bizonytalanságok miatt utólag lehetetlen rekonstruálni. Ezért is törekedtünk arra, hogy legalább a valamikor élt családtagok és rokonok nevét szinte csokorba szedve megőrökítsük az utókornak. Több oka is van ennek az említett bizonytalanságnak. Egyrészt az, hogy egy-egy családtagnak általában több gyermeke született, s köztük már nagy volt a korkülönbség. Másrészt: amíg a lányokat nagyon fiatalon, 12–16 éves korban kiházásították, addig a fiúk – a leírás szerint – csak huszadik évük után lettek nagykorúak. Addig tanultak, semmiféle birtok fölött nem rendelkezhettek, házasságra is csak ezután gondolhattak.

Ha végigolvassuk az itt említett dokumentumokat, akkor föltűnik, hogy a Zerdahelyi családban a 16. században szokásos neveket kapták a fiúgyermekek, emiatt nagyon sok az ismétlődő keresztnév. Ez alól csupán *Ágoston* és a két *Tóbiás* kivétel, akiknek viszont nagyon ritka nevet választottak a szülei. Ha az itt olvasható családneveket tesszük a vizsgálódásunk középpontjába, akkor megállapíthatjuk, hogy minden rokon nemes család magyar nevet viselt, s az általában a valamikori birtokközpontjuk -i képzős alakjából származott. Viszont ha kigyűjténénk a végrendeletekben felsorolt jobbágyok, szolgák, cselédek nevét, akkor kitűnne, hogy néhány kivétellel azok mindegyike szláv (szlovák, lengyel) családnév, keresztnév vagy becenév.

Végül a második testamentumból egy nagyon érdekes és ritka esetet kell kiemelnünk. Azt írja Mihály, hogy a *Zsámbokrét*²⁶ lakó *Hrusóczý György* uram házában lakik „a” képviső, akiről a továbbiakban gondoskodni kell. Nem is gondoltuk volna, hogy a 16–

24 Más, későbbi források szerint *István* özvegye *Amadé Katalin* (1618). Ifjabb *Gábor* fia: *István*, lánya pedig *Anna*, akinek férje *tőkésujfalusi Újfalussy István*.

25 Az eset érdekessége, hogy mindegyiknek a szlovák nevet írta le: *Dworcinska kopanicza* (föld), *Pawelkostri kopanicza* (egy holdnyi földrész) és *Kosutowský Laz* mellett egy rétecske.

26 Nagyszámbokrét falu Nagytapolcsánytól északkeletre.

17. században élt alispán olyan hiú ember lett volna, hogy áldoz arra, hogy megörökíttesse magát, pontosabban életnagyságú arcképét egy festővel. Természetesen az anyagi helyzete megengedte, hogy ezt megtegye. Ezt a festményt a Nemzeti Portrétárban őrzik, mérete körülbelül 67 x 85 cm.²⁷ Az ismeretlen nevű (ugyanis a nevét nem jegyezték föl) festő arra törekedett, hogy minél hűbben adja vissza Zerdahelyi Mihály arcát és ruházatát. Az elkészült kép alján a két kézfej kidolgozása viszont már elnagyolt. Szerémi, a dokumentum közlője észrevette, és nagyon találóan megjegyezte, hogy talán éppen az a ruha van rajta, amelyet „Leffánty Imréné húgom asszony... hajadon leányának”, Suskának hagyott örökül. Ahogy írja az 552. lapon: ez egy fekete bársony, prémezett „nyári kis suba”, amelynek „az elei fekete gubás [fűrtörsre szőtt] bársony.”

Zerdahelyi Mihály 1615-ben nagy betegen készítette el a végakarátát. Mint utólag megtudjuk, kigyógyult e súlyos betegségéből, s fölépülése után még évekig, Nagy Iván szerint 1620-ig (talán ekkor halt meg?) „közpályán működött”.

A nyitraszerdahelyi Zerdahelyi család ezután élt tagjaival, életükkel, viselt tisztségekkel, rokonaikkal 1615 után az általam hivatkozott Nagy Iván-féle kötetben talál további adatokat az olvasó.

27 https://www.google.hu/search?hl=hu&tbm=isch&source=hp&biw=1366&bih=703&ei=eO2HWrzpFIGiwAL50aHgCQ&q=Zerdahelyi+Mih%C3%A1ly&oq=Zerdahelyi+Mih%C3%A1ly&gs_l=img.3...2423.8255.0.9467.19.8.0.11.11.0.120.591.5j1.6.0...0...1ac.1.64.img..2.10.692.0..0j0i19k1j0i10i19k1j0i24k1.0.y1kA_rFQs5A#imgrc=wZFSe32I4u8NoM: